

Autoreferat

1. IMIĘ I NAZWISKO: Joanna Łozińska

2. POSIADANE DYPLOMY:

- 2010** doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa
Instytut Neofilologii
Uniwersytet Warszawski
Tytuł rozprawy:
Acquisition of dynamic senses of prepositions. A cognitive linguistic study
Promotor: prof. dr hab. Elżbieta Górską
Recenzenci: prof. dr hab. Magdalena Smoczyńska i prof. dr hab. Maria Dakowska
- 1996** magister filologii angielskiej
Katedra Filologii Angielskiej
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Tytuł pracy magisterskiej:
Metaphors in risk-related proverbs. A comparative study
Promotor: prof. dr hab. Aleksander Szwedek
- 2004** dyplom ukończenia trzysemestralnych studiów podyplomowych z zakresu nauczania języka angielskiego
Katedra Filologii Angielskiej
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
praca dyplomowa z zakresu translatoryki

3. DOTYCHCZASOWE ZATRUDNIENIE W JEDNOSTKACH NAUKOWYCH:

- 1998-2010** nauczycielka języka angielskiego, Kierownik specjalności 'Język angielski'
Zespół Kolegiów Nauczycielskich w Szczycinie
- 2007-2010** asystent
Katedra Filologii Angielskiej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
- 01.07.2010** adiunkt
- obecnie Katedra Filologii Angielskiej (od 2020 Katedra Języka Angielskiego)
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

4. OMÓWIENIE OSIĄGNIĘĆ, O KTÓRYCH MOWA W ART. 219 UST. 1 PKT. 2 USTAWY Z DNIA 20 LIPCA 2018 R. PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM I NAUCE (DZ. U. Z 2021 R. POZ. 478 Z PÓŹN. ZM.).

Autoreferat

Cykl powiązanych tematycznie publikacji pt. **Kodowanie Ścieżki i Sposobu w ruchu samoistnym i powodowanym: perspektywa językoznawstwa kognitywnego** obejmuje dwa Osiągnięcia:

Osiągnięcie I. Wyrażanie Ścieżki i Sposobu w ruchu samoistnym (*voluntary motion*)

W skład wchodzi dwie publikacje:

- a) Monografia, recenzowana przez dwóch anonimowych recenzentów:

Łozińska, Joanna. 2018. *Path and Manner Saliency in Polish in Contrast with Russian. A Cognitive Linguistic Study*. Leiden: Brill, 234 stron. (300 pkt.)

oraz artykuł stanowiący kontynuację badań dotyczących ruchu samoistnego:

- b) Łozińska, Joanna. 2019. "The expression of path in three satellite-framed languages. A cognitive study of Polish, Russian, and English." *Jezikoslovlje* 20, 31-61. (70 pkt.)

Osiągnięcie II. Wyrażanie ruchu powodowanego (*caused motion*)

Obejmuje cztery powiązane artykuły:

- c) Łozińska, Joanna. 2024. "Caused motion in English and in Polish: An intra-typological comparison." *Die Welt der Slaven* 69(1): 57–73. (200 pkt.)

- d) Łozińska, Joanna and Henriëtte Hendriks. 2024. "Lexicalization of pulling and pushing events in Polish and English." *GEMA Online Journal of Language Studies* 24(1): 1–17. (200 pkt.)

Mój wkład w napisanie artykułu: pomysł, przegląd literatury, zebranie danych polskich, analiza statystyczna, napisanie artykułu, korespondencja z pismem.

Autoreferat

- e) Łozińska, Joanna and Paula Cifuentes-Férez. 2025. "Lexicalization of path and manner in pushing and pulling events in Polish and Spanish." *Zeitschrift für Slavische Philologie* 81(2): 413–434. (140 pkt.)

Mój wkład w napisanie artykułu: pomysł, przegląd literatury, metodologia, zebranie danych polskich, analiza statystyczna, napisanie artykułu, korespondencja z pismem.

- f) Łozińska, Joanna and Henriëtte Hendriks. 2025. "Constructions expressing voluntary and caused motion events in Polish. Evidence from oral narratives." *Scando-Slavica* 71(2). DOI 10.1080/00806765.2025.2608054 (140 pkt.)

Mój wkład w napisanie artykułu: pomysł, przegląd literatury, zebranie danych polskich, analiza statystyczna, napisanie artykułu, korespondencja z pismem.

OMÓWIENIE CELU NAUKOWEGO WSKAZANEGO POWYŻEJ OSIĄGNIĘCIA I UZYSKANYCH WYNIKÓW WRAZ Z OMÓWIENIEM ICH EWENTUALNEGO WYKORZYSTANIA

4.1 WPROWADZENIE

4.1.1 Terminologia

Językoznawstwo kognitywne rozwija się przede wszystkim w literaturze anglojęzycznej, w związku z czym w polskojęzycznych źródłach niektóre terminy odnoszące się do zdarzeń ruchu wymagają doprecyzowania. W polskojęzycznych publikacjach zorientowanych kognitywistycznie zjawisko wyrażania ruchu bywa określane także mianem *leksykalizacji* ruchu. Jak zauważa Pastuchowa (2011: 245), w badaniach synchronicznych leksykalizacja, odmiennie niż w jej tradycyjnym rozumieniu, oznacza „kodowanie kategorii konceptualnych”. W badaniach inspirowanych typologiczną kategoryzacją języków według Talmy’ego (2000) główne kategorie konceptualne, na których koncentrują się analizy, to Ścieżka (*Path*) oraz Sposób ruchu (*Manner*). Termin *leksykalizacja* lepiej zatem oddaje istotę moich badań, które skupiają się nie tyle na samym opisie wyrażania ruchu w poszczególnych językach, ile na konceptualizacji tych kategorii przez użytkowników danego języka. Termin ten jest używany również przez innych językoznawców (np. Ewert N N104 3800 40 - "Język a poznanie: wpływ języka drugiego na percepcję atrybutów mowy, konceptualizację i leksykalizację ruchu oraz konstrukcję wydarzeń"- 2011-2015, Waliński 2017).

Autoreferat

Ze względu na mnogość terminów funkcjonujących zarówno w polskiej jak i anglojęzycznej literaturze na określenie poszczególnych typów ruchu, w Autoreferacie posługiwać się będę terminami ruch samoistny na określenie *voluntary motion* i ruch powodowany na określenie *caused motion*. W monografii *Path and Manner Saliency in Polish in Contrast with Russian. A Cognitive Linguistic Study* (2018) oraz w wcześniejszych artykułach posługuję się terminem *translational motion*, a w późniejszych artykułach (ze względu na terminologię przyjętą w kręgach badawczych Prof. Hendriks) używam terminu *voluntary motion*.

4.1.2 Metodologia i bazy danych

Moje badania są prowadzone w paradygmacie językoznawstwa kognitywnego, w którym kluczowe jest wykazanie związku języka z procesami poznawczymi. W językoznawstwie kognitywnym z powodzeniem wykorzystywane są badania korpusowe. W celu badania sposobów kodowania kategorii konceptualnych w opisach ruchu, stworzyłam więc szereg korpusów językowych. Poprzez korpus rozumiem stosunkowo duży zbiór danych, zakodowany w taki sposób, aby umożliwiał zaplanowaną analizę (w tym statystyczną). Zasady, którymi kierowałam się podczas tworzenia tych korpusów opisane są między innymi przez Reppena (2022). Za każdym razem korpusy porównywanych języków były zrównoważone, to znaczy, że jednakowo reprezentowały porównywane języki. Większość wymienionych poniżej korpusów została zdeponowana w określonych przez redakcje repozytoriach danych (wszystkie są dostępne na życzenie). Dzięki temu stanowią zasób możliwy do dalszego wykorzystania w badaniach naukowych.

Część z nich powstała w wyniku porównywania opisów zdarzeń ruchu w wybranych powieściach i ich tłumaczeniach. Metoda ta jest z powodzeniem wykorzystywana przez badaczy zajmujących się porównywaniem leksykalizacji ruchu w różnych językach (np. Slobin 2005, Kopecka 2010, Özçalışkan 2005, Lewandowski i Özçalışkan 2025). W tym celu powstał też, na przykład, korpus ParaSol, *Corpus of Slavic and Other Languages*.

Drugi typ tworzonych przeze mnie korpusów oparty jest o bazy danych elicytacyjnych pochodzących od rodzimych użytkowników badanego języka. W przypadku badania opisów zdarzeń ruchu w językoznawstwie kognitywnym, ten rodzaj metody pozyskiwania danych jest powszechnie wykorzystywany (np. Lewandowski 2021, Naigles 1998, Slobin 2004). Metoda ta pozwala uzyskać dane, które są cenne z punktu widzenia językoznawstwa kognitywnego, typowe dla mówionego (często kolokwialnego) uzusu językowego.

Autoreferat

4.1.3 Literatura

Celem monografii, a także innych artykułów wchodzących w skład cyklu przedstawionego do oceny, było porównanie strategii wyrażania ruchu samoistnego jak również powodowanego i obejmowało cztery języki: polski, angielski, rosyjski i hiszpański. Przegląd literatury zawarty w moich pracach przede wszystkim ma za zadanie osadzenie omawianych badań w nurcie innych prac kognitywnych. Jest wśród nich wielu slawistów, którzy włączają języki słowiańskie do (często komparatywnych) badań (np. Filipović 2007, 2013), w tym również językoznawcy zajmujący się opisem ruchu w języku polskim (np. Bac 2005, Dąbrowska 1996, Lewandowski 2021, Kopecka 2004, 2006, 2009, 2010, 2006, Sikora 2013, Śmiech 1986, Wróbel 1998), oraz w języku rosyjskim (np. Grenoble 1986, Hasko 2010, Iakovleva 2012, Israeli 2002, Janda 2007, Kagan 2007, Muravynova 1986, Nessel 2007, 2008, Nikitina 2010, Pavlenko 2010, Rakhilina 2004). Natomiast prace korzystające z innych, w tym strukturalistycznych, paradygmatów nie zawsze znalazły się w omawianej przeze mnie literaturze. Na przykład, fundamentalna praca Bożenny Bojar o polskich czasownikach ruchu (*Opis semantyczny czasowników ruchu oraz pojęć związanych z ruchem*, Warszawa: Wydawnictwo UW, 1979) prezentuje zupełnie odmienne od kognitywnego podejście: znaczenie satelity jest analizowane razem ze znaczeniem czasownika (co prowadzi do wyróżnienia ogromnej liczby leksemów i uniemożliwia podział na typy i egzemplarze czasowników), oraz nie dokonuje podziału na rodzaje ruchu. Podział na ruch samoistny, powodowany czy metaforyczny jest natomiast wyraźny w językoznawstwie kognitywnym, gdzie każdy z nich badany i opisywany jest osobno.

4.2 CELE PRACY I ZNACZENIE

W swojej pracy zawodowej w okresie podoktorskim zajęłam się najpierw opisem oraz porównaniem leksykalizacji ruchu samoistnego w języku polskim, rosyjskim a także angielskim. Następnie zajęłam się ruchem powodowanym i włączyłam język hiszpański do analizy. Efektem omawianych badań są dwa cykle. Pierwszy z nich poświęcony jest ruchowi samoistnemu (*voluntary motion*) (Seksja 4.2.1), który obejmuje monografię *Path and Manner Saliency in Polish in Contrast with Russian. A Cognitive Linguistic Study* (2018) oraz artykuł "The expression of path in three satellite-framed languages. A cognitive study of Polish, Russian, and English" (2019) opublikowany w *Jezikoslovje*. Wspomniana monografia została pozytywnie oceniona przez dwóch anonimowych recenzentów oraz opublikowana przez wydawnictwo Brill (300 pkt. na liście MEiN). Drugi cykl natomiast (Seksja 4.2.2) dotyczący

Autoreferat

ruchu powodowanego (*caused motion*) składa się z czterech artykułów (2024, 2024, 2025, 2026). Obejmuje on badania porównawcze pomiędzy polskim i angielskim, które prowadziłam z profesor Henriëtte Hendriks na Uniwersytecie w Cambridge, oraz pomiędzy polskim i hiszpańskim prowadzone przeze mnie wraz z doktor Paulą Cifuentes-Férez na Uniwersytecie w Murcji.

Głównym celem obu cykli było przedstawienie sposobów leksykalizacji komponentów zdarzeń ruchu na podstawie realnego użycia języka oraz porównanie sposobów ich leksykalizacji w czterech językach (polskim, rosyjskim, angielskim i hiszpańskim). Na tej podstawie możliwe było szczegółowe omówienie złożoności wyrażania relacji przestrzennych i ruchu w badanych językach.

4.3 OMÓWIENIE OSIĄGNIĘTYCH WYNIKÓW ORAZ ICH EWENTUALNEGO WYKORZYSTANIA

Typologia języków zaproponowana przez Talmy'ego (1985, 2000) dzieli języki na dwie główne kategorie: języki o tzw. „ramie towarzyszącej” (*satellite-framed languages, S-languages*) oraz języki o tzw. „ramie czasownikowej” (*verb-framed languages, V-languages*). Języki słowiańskie i germańskie, w przeciwieństwie do języków romańskich, zaliczane są do pierwszej grupy, co oznacza, że Sposób ruchu (*Manner*) kodowany jest przede wszystkim w czasowniku, natomiast Ścieżka ruchu (*Path*) wyrażana jest w tzw. „elementach satelitarnych”. W przypadku języków słowiańskich rolę satelitów pełnią prefiksy czasownikowe. W językach o ramie czasownikowej sytuacja jest odwrotna: czasownik koduje Ścieżkę ruchu, natomiast Sposób ruchu, jeśli zostaje wyrażony, realizowany jest peryferyjnie, na przykład za pomocą imiesłówów.

Typologia Talmy'ego zapoczątkowała intensywny rozwój badań nad leksykalizacją ruchu w różnych językach, prowadząc nie tylko do opisu sposobów konceptualizacji ruchu w obrębie jednego języka, lecz także do licznych studiów porównawczych. Jednocześnie stanowi ona punkt wyjścia dla badań prowadzących do jej uszczegółowienia i rewizji, czego przykładem są m.in. propozycje Crofta i in. (2010).

Początkowo badania nad wyrażaniem ruchu koncentrowały się na porównaniach języków należących do przeciwstawnych kategorii typologicznych (*inter-typological studies*) (m.in. Slobin 1996, 2004; Cardini 2008; Özçalışkan & Slobin 2003; Kopecka 2004; Fargard *et al.* 2013). Z czasem zainteresowania badaczy przesunęły się w stronę porównań języków

Autoreferat

należących do tej samej klasy (*intra-typological studies*) (np. Filipović 2007; Hasko 2010; Ibarretxe-Antuñano 2009; Ibarretxe-Antuñano & Hijazo-Gascón 2012).

To właśnie wewnątrztypologiczne porównania leksykalizacji ruchu w językach o ramie towarzyszącej stanowią główny obszar moich badań (Łozińska 2018, Łozińska 2019, Łozińska 2024, Łozińska i Hendriks 2024). Ponadto jeden z artykułów (Łozińska i Cifuentes-Férez 2025) poświęciłam dwóm językom reprezentującym odmienne kategorie typologiczne: polskiemu i hiszpańskiemu. Analizy prowadzone w obrębie tej samej kategorii typologicznej pozwalają określić, które różnice w sposobie wyrażania ruchu oraz dystrybucji informacji przestrzennych mogą być wyjaśnione na gruncie typologii języka, a które są związane z jego właściwościami semantycznymi lub morfo-syntaktycznymi.

W tradycji językoznawstwa kognitywnego wyróżnia się kilka typów ruchu, m.in. *voluntary motion* (zwany również *translational* lub *self-motion*), *caused motion*, *self-contained motion* oraz *metaphorical* czy *fictive motion*. Każdy z nich jest przedmiotem osobnych analiz, choć coraz częściej pojawiają się badania porównawcze wskazujące na wspólne mechanizmy leksykalizacji, np. kategorii Ścieżki i Sposobu w różnych typach zdarzeń ruchu. Pragnę podkreślić (i zaznaczam to również w monografii, s.46), że moje badania nie obejmują analizy ruchu metaforycznego, który w językoznawstwie kognitywnym stanowi przedmiot osobnych badań. Tym samym, w moich publikacjach wszelkie znaczenia rozpatrywanych czasowników czy też prefiksów lub przyimków ograniczają się do ich niemetaforycznego użycia.

4.3.1 Osiągnięcie I. Wyrażanie Ścieżki i Sposobu w ruchu samoistnym (*voluntary motion*) składający się z jednej monografii i jednego artykułu

Monografia pod tytułem *Path and Manner Saliency in Polish in Contrast with Russian. A Cognitive Linguistic Study* (2018) składa się z sześciu rozdziałów: trzech rozdziałów teoretycznych oraz trzech zawierających analizę danych językowych. Dane te zostały uzyskane za pomocą trzech różnych, powszechnie stosowanych w językoznawstwie kognitywnym, metod. Zastosowanie trzech różnych metod zapewnia rzetelne podstawy wyciąganych wniosków.

Rozdział I przedstawia główne założenia językoznawstwa kognitywnego dotyczące kluczowych dla dalszych rozważań aspektów opisu ruchu, takich, jak proces konstrukcji sceny (*construal*), deiktyczność czasowników ruchu oraz kategorie punktu widzenia i perspektywy

Autoreferat

(*viewpoint* i *perspective*). Rozdział II opisuje różne rodzaje ruchu (m.in. *translational motion*, *caused motion*, *fictive motion*) oraz dotychczasowe analizy *translational motion* w językoznawstwie kognitywnym. Ostatni rozdział teoretyczny, Rozdział III, poświęcony jest sposobom wyrażania ruchu w języku polskim w porównaniu z rosyjskim. Obejmuje on m.in. opis charakterystycznych cech czasowników ruchu w obu językach, takich, jak pary czasowników określanych w literaturze jako *determinate* i *indeterminate motion verbs* (np. *iść/chodzić*, *jechać/jeździć*), oraz omówienie prefiksów przestrzennych w polskim i rosyjskim. Rozdział ten proponuje też podział czasowników ruchu według kategorii Levina (1993), tak aby angielskojęzycznemu odbiorcy przybliżyć charakterystykę znaczeń rozpatrywanych leksemów. Poczynione analizy pozwoliły stworzyć podział czasowników określających ruch samoistny, który może stanowić punkt odniesienia w dalszych badaniach porównawczych.

Rozdział IV stanowi analizę opisów zdarzeń ruchu losowo wybranych z dziesięciu współczesnych polskich powieści kryminalnych. Jest to sposób pozyskiwania danych zaczerpnięty z Özçalıskan (2005). Rozdział V z kolei zawiera porównanie dwóch powieści, jednej napisanej oryginalnie po polsku (*Pan Kleks* Jana Brzechwy), a drugiej po rosyjsku (*Mistrz i Małgorzata* Michaiła Bułhakowa), oraz ich przekładów. Teksty te, podobnie jak powieści kryminalne analizowane w Rozdziale IV, zostały wybrane jako źródło danych, ponieważ obfitują w opisy przygód bohaterów, którzy często poruszają się w sposób nietypowy dla ludzi (np. latają). Tym samym są one bogatym materiałem do analizy rozmaitych Sposobów i Ścieżek ruchu. Było to w zasadzie jedyne kryterium wyboru źródeł, które pod względem literackim są oczywiście nieporównywalne, ale stanowiły dobre źródło danych do analizy językoznawczej. W Rozdziale VI badam natomiast dane pochodzące od polskich i rosyjskich respondentów, poproszonych o opisanie krótkich scenek przedstawiających ruch samoistny. Scenki zostały tak dobrane, by ukazywały zarówno różne sposoby poruszania się (np. bieganie, chodzenie, pełzanie), jak i różne Ścieżki ruchu (np. PRZEZ, DO, ODDALAJĄCA/ PRZYBLIŻAJĄCA SIĘ W ODNIESIENIU DO WIDZA).

Monografia obejmuje zatem analizę trzech korpusów danych, z których każdy został uzyskany za pomocą innej metody: (i) losowo wybranych opisów ruchu z dziesięciu powieści, (ii) opisów ruchu z dwóch książek i ich tłumaczeń oraz (iii) wypowiedzi respondentów. Za najcenniejsze należy uznać właśnie dane pochodzące od użytkowników języka, ponieważ zgodnie z założeniami językoznawstwa kognitywnego badania językowe powinny opierać się na możliwie szerokich korpusach, a analiza języka mówionego jest szczególnie pożądana.

Autoreferat

Talmy (1985, 2000) uznaje język codzienny, kolokwialny za ten, który najlepiej odzwierciedla rzeczywiste tendencje językowe.

Analiza danych zebranych za pomocą tak różnych metod wykazała, że zarówno polski, jak i rosyjski, choć w typologii Talmy'ego (2000) są klasyfikowane jako języki o ramie towarzyszącej, poza kodowaniem sposobu ruchu w czasowniku stosują również strategie typowe dla języków o ramie czasownikowej. Oznacza to, że częściej niż można by się spodziewać na podstawie typologii Talmy'ego, czasownik w języku polskim i rosyjskim koduje Ścieżkę, podczas gdy Sposób, o ile jest wyrażony, pojawia się poza czasownikiem. Na uwagę zasługuje cała grupa czasowników powstałych w wyniku fuzji czasownika (często o znaczeniu niezwiązanym z ruchem) z prefiksem, takich jak *przybyć*, *oddalić się*, *unieść się*. Zjawisko to, opisywane również w odniesieniu do innych języków słowiańskich (m.in. przez Verkerk 2014, 2015, Filipović 2007, Iakovlevą i Gras 2018), prowadzi do wytworzenia sposobu wyrażania ruchu odmiennego od prototypowego wzorca dla języków o ramie towarzyszącej. Czasowniki tego typu najczęściej opisują ruch wertykalny.

Co więcej, w obu badanych językach zdarza się, że Sposób zakodowany w czasowniku jest semantycznie „zatarty” do tego stopnia, iż można go odtworzyć jedynie na podstawie kontekstu, bądź zostaje on doprecyzowany poza czasownikiem (np. *iść pieszko*). Innymi słowy, analiza pokazuje, że wiele polskich i rosyjskich czasowników opisujących ruch samoistny zawiera mało szczegółowe komponenty sposobu ruchu. W obu językach występują zatem strategie językowe, które nie są bezpośrednio przewidziane w typologii klasyfikującej polski i rosyjski jako języki o ramie towarzyszącej. Ten aspekt, charakterystyczny dla języków słowiańskich, okazał się istotny w dalszych badaniach nad ruchem samoistnym, w których porównywałam język polski (i rosyjski) z językiem angielskim. Badania dotyczące tego zagadnienia zawarłam w artykule „The expression of path in three satellite-framed languages. A cognitive study of Polish, Russian, and English” (2019).

Język angielski również należy do języków o ramie towarzyszącej, lecz jest zaliczany do innej rodziny języków niż polski i rosyjski. Porównanie między wspomnianymi językami słowiańskimi a angielskim pozwoliło więc na sformułowanie wniosków dotyczących leksykalizacji ruchu wynikających z odmiennych właściwości morfo-syntaktycznych badanych języków. Do kwestii mniejszej liczby typów czasowników i niższego stopnia uszczegółowienia Sposobu ruchu w badanych językach słowiańskich w porównaniu z angielskim oraz do

Autoreferat

częstszego kodowania Ścieżki ruchu w językach słowiańskich powrócę przy omawianiu wyników badań nad wyrażaniem ruchu w języku angielskim.

Wracając do monografii: porównanie sposobów wyrażania ruchu w polskim i rosyjskim wykazało, że w języku polskim Sposób ruchu jest „mniej wyrazisty” (*less salient*), co oznacza, że rzadziej bywa kodowany zarówno w czasowniku, jak i poza nim. Dotyczy to zarówno liczby typów czasowników, jak i frekwencji ich występowania w korpusie (*tokens*). Warto podkreślić, że analiza danych pochodzących z odpowiedzi respondentów (które, zgodnie z założeniami Talmy’ego (2000), najlepiej odzwierciedlają tendencje językowe) wskazuje, iż respondenci rosyjskojęzyczni częściej niż polskojęzyczni kodują sposób ruchu poza czasownikiem. Jest to szczególnie widoczne w badaniu elicytacyjnym (zob. *Elicitation Study II*), gdzie respondenci zostali poproszeni o opisanie wydarzeń ruchu. Dodatkowo, w *Elicitation Study I* rosyjskojęzyczni respondenci byli w stanie w ograniczonym czasie wymienić znacząco więcej typów czasowników ruchu kodujących Sposób (*manner verbs*) niż respondenci polscy, co również potwierdza większą wyrazistość tej kategorii w języku rosyjskim.

Analiza danych z obu języków pokazała ponadto, że leksykalizacja ruchu wertykalnego znacząco odbiega od sposobu, w jaki kodowany jest ruch horyzontalny. Na podstawie materiału zgromadzonego na potrzeby monografii nie było jednak możliwe pełniejsze opisanie wzorców leksykalizacji ruchu wertykalnego ani ich systematyczne porównanie z ruchem horyzontalnym, ponieważ opisy ruchu wertykalnego stanowiły jedynie około 6% wszystkich wyselekcjonowanych przykładów. Zauważyłam, że brak porównań pomiędzy opisem ruchu wertykalnego i horyzontalnego tworzy swoistą lukę badawczą. Z tego powodu problematykę ruchu wertykalnego rozwinęłam w dwóch późniejszych artykułach: „Lexicalisation of vertical motion. A study of three satellite-framed languages” (2018) oraz „The poverty of manner categories in motion verbs coding vertical relations. Evidence from Polish and Russian” (2021), które omówię oddzielnie w Sekcji 4.4.1.

W monografii wykazałam również, że kodowanie Sposobu ruchu w języku polskim w znacznym stopniu zależy od kontekstu oraz od wiedzy encyklopedycznej użytkowników języka. Dotyczy to w szczególności wiedzy na temat Figury (*Figure*), np. jej typowego sposobu poruszania się, rodzaju Tła (*Ground*) oraz warunków, jakie stwarza ono dla ruchu. Wiedza ta wpływa także na inferencje pojawiające się przy interpretacji wyrażań lokatywnych. Rola inferencji została szczególnie wyraźnie ukazana w analizie polskich i rosyjskich przedrostków czasownikowych (Rozdział IV).

Autoreferat

Przedstawiona w monografii analiza leksykalizacji ruchu ukazuje złożoność sposobów kodowania zdarzeń ruchu w języku polskim. W świetle uzyskanych wyników można stwierdzić, że ani typologia Talmy’ego (1985, 2000), ani kontinuum wyrazistości Sposobu ruchu (*manner-saliency cline*) zaproponowane przez Slobina (2004) nie odzwierciedlają w pełni rzeczywistego sposobu leksykalizacji komponentów ruchu w polszczyźnie. Jednocześnie obie te koncepcje okazały się cennymi punktami odniesienia – zarówno jako narzędzia opisu, jak i podstawa porównań z językiem rosyjskim.

Przejdę teraz do bardziej szczegółowego omówienia głównych wniosków przedstawionych w monografii i wskazania wkładu monografii do wiedzy na temat typologii ruchu:

i. Analiza wyrażania Ścieżki i Sposobu ruchu ujawniła kilka typowych strategii stosowanych w języku polskim. Po pierwsze, najczęściej używane czasowniki ruchu, tradycyjnie uznawane za czasowniki Sposobu, takie jak *iść* i *jechać*, zawierają semantycznie „zatartą” informację o Sposobie. Zmienia to powszechne uznawanie tych czasowników za typowe *manner verbs*. Po drugie, stosunkowo wysoka frekwencja czasowników kodujących Ścieżkę (*path verbs*) pokazuje, że w polszczyźnie obecne są strategie opisu zdarzeń ruchu typowe dla języków o ramie czasownikowej. Twierdzenie, że polski czy rosyjski to „języki o ramie towarzyszącej”, jest więc pewnym uproszczeniem i wymaga dalszego uszczegółowienia. Dlatego dwubiegunowa typologia Talmy’ego, choć użyteczna w porównaniach międzyjęzykowych, powinna być uzupełniana badaniami wewnątrztypologicznymi, takimi, jak analiza zaprezentowana w omawianej monografii.

ii. W obu analizowanych językach głównym komponentem semantycznym kodowanym w czasownikach ruchu jest ruch kończyn. W języku rosyjskim sposób ruchu wyrażany jest jednak w sposób bardziej szczegółowy, o czym świadczy zarówno większa liczba typów czasowników, jak i ich wyższa frekwencja. Na tej podstawie rosyjski został uznany za język o bardziej wyrazistym Sposobie ruchu (*manner salient*) niż polszczyzna.

iii. Choć każda z trzech części analizy opiera się na innych korpusach danych, w wynikach wyraźnie ujawniły się te same mechanizmy motywujące analizowane wzorce leksykalizacji. Po pierwsze, częste użycie czasowników z przedrostkami deiktycznymi (*po-* i *przy-*) wskazuje na silny wpływ egocentrycznego punktu widzenia (*egocentric bias*), ponieważ to właśnie perspektywa mówiącego (*speaker’s vantage point*) najczęściej stanowiła układ odniesienia w opisach ruchu. Po drugie, wyniki wszystkich trzech badań potwierdziły silne ukierunkowanie

Autoreferat

na cel ruchu (*goal bias*), rozumiane jako tendencję do zwracania uwagi na końcowy punkt ruchu i kodowania końcowego odcinka Ścieżki. Zostało to wykazane zarówno w analizie czasowników kodujących Ścieżkę, jak i w analizie przedrostków czasownikowych. Co więcej, celem ruchu bywał zazwyczaj pojemnik lub obiekt konceptualizowany jako pojemnik, co wskazuje na szczególnie ugruntowany schemat wyobrażeniowy POJEMNIKA – relacji przestrzennej, która, jak pokazują badania rozwojowe, jest jedną z najwcześniej przyswajanych przez dzieci. Włączenie egocentrycznego punktu widzenia oraz ukierunkowania na Cel ruchu mogą być traktowane tu jako nowa kategoria kognitywna wyjaśniająca leksykalizację ruchu.

Na uwagę zasługuje również wydzielony w monografii rodzaj Sposobu ruchu, mianowicie komponent aksjologiczny, stanowiący ocenę ruchu Figury dokonywaną przez mówiącego. W analizowanych polskich i rosyjskich czasownikach ruchu często zawarta jest negatywna (rzadziej pozytywna) ocena, odnosząca się albo do Celu ruchu (np. *walęsać się*), albo do samej Figury (np. *toczyć się* w odniesieniu do osoby). Wątek ten rozwinęłam w artykule „Axiology of Polish motion verbs. A cognitive study” (Łozińska i Góralczyk 2017), uznając go za istotny także dlatego, że w badaniach nad leksykalizacją ruchu w językach tak intensywnie analizowanych jak angielski, hiszpański czy turecki ten komponent aksjologiczny rzadko bywa wyodrębniany.

iv. Ze względu na bliskie pokrewieństwo języka polskiego i rosyjskiego trudno byłoby eksperymentalnie wykazać wpływ różnic w typach leksykalizacji ruchu na procesy poznawcze użytkowników tych języków, rozumiane jako odmienne tendencje percepcyjne (*perceptual bias*) czy różny rozkład uwagi (*attentional bias*). Elicitation Study I (Rozdział VI) pokazało jednak, że w tym samym ograniczonym czasie respondenci rosyjscy byli w stanie wymienić statystycznie więcej czasowników ruchu niż respondenci polscy. Pozwala to przypuszczać, że bardziej szczegółowe kodowanie sposobu ruchu w rosyjskim wiąże się z łatwiejszym mentalnym dostępem użytkowników do repertuaru czasowników ruchu.

Jeśli chodzi o możliwe różnice w rozkładzie uwagi (*attentional bias*), istotne znaczenie może mieć fakt, że w języku rosyjskim istnieje wyraźne rozróżnienie między ruchem Figury wewnątrz obszaru interakcji (określanego przez Lindner (1983) jako *region of interactive focus*), kodowanym przez prefiks *po-*, a ruchem poza tym obszarem, wyrażanym prefiksem *u-* (zob. Rozdział III). To rozróżnienie może przekładać się na odmienne sposoby zapamiętywania oraz kategoryzowania relacji przestrzennych przez użytkowników języka polskiego i rosyjskiego. Odpowiedź na pytanie, czy takie różnice rzeczywiście występują, wymaga jednak

Autoreferat

osobnych badań nad pamięcią i kategoryzacją relacji przestrzennych (*memory and categorization tasks*).

Monografię kończę zarysowaniem dalszych kierunków badań, które wydają się szczególnie obiecujące w świetle przeprowadzonej analizy ruchu samoistnego. Po pierwsze jest to porównanie leksykalizacji ruchu w językach słowiańskich i germańskich, które, choć wszystkie zaliczane są do języków o ramie towarzyszącej, różnią się pod względem morfosyntaktycznym, co wpływa na rozmieszczenie informacji o ruchu w strukturze zdania. Po drugie, wyłania się stosunkowo słabo dotąd opisana w językach słowiańskich domena leksykalizacji ruchu powodowanego (*caused motion*). Po trzecie, za szczególnie wart dalszych eksploracji uważam ruch samoistny w płaszczyźnie wertykalnej. Wszystkie te zamierzenia zostały zrealizowane w moich późniejszych pracach.

Podsumowując, monografia wykazuje, że ani typologia Talmy'ego, ani continuum wyrazistości Sposobu (*manner saliency*) nie odzwierciedlają w pełni realnych wzorców leksykalizacji komponentów ruchu. Na tej podstawie wprowadzone zostały nowe kategorie wyjaśniające: egocentryczne ukierunkowanie (*egocentric bias*) i ukierunkowanie na Cel (*goal bias*), które nie zastępują istniejących pojęć w literaturze, lecz porządkują obserwowane wzorce leksykalizacji na podstawie danych empirycznych z języka polskiego. Ponadto wyodrębniłam aksjologiczny wymiar ruchu, dotąd marginalizowany w literaturze. Zidentyfikowanie luki dotyczącej ruchu wertykalnego zapoczątkowało moją nową linię badań, której efektem są kolejne wysoko punktowane publikacje (Łozińska i Pietrewicz 2018, Łozińska 2021).

Artykuł kontynuujący tę linię badań to „**The expression of path in three satellite-framed languages. A cognitive study of Polish, Russian, and English**”. (2019) Rozszerza on wcześniejsze analizy o kolejny język oparty na ramie towarzyszącej - język angielski. Artykuł ten po raz pierwszy zestawia polski i rosyjski, z językiem angielskim, który również jest oparty o ramę towarzyszącą, ale reprezentuje odmienną rodzinę językową. Do analizy włączone zostały dane elicytacyjne pochodzące od respondentów anglojęzycznych opisujących ten sam zestaw animacji, który był wykorzystany w badaniach opisanych w monografii, co zapewnia pełną porównywalność danych. W przeprowadzonej analizie koncentrowałam się głównie na wyrażaniu Ścieżki i podjęłam próbę umiejscowienia badanych języków na kontinuum Ścieżki zaproponowanym przez Ibarretxe-Antuñano (2009). Otrzymane wyniki badań wykazały, że użytkownicy języka angielskiego dysponują czasownikami ruchu niekodującymi ani Sposobu, ani Ścieżki (np. *get, go*). Jednocześnie w angielszczyźnie występuje stosunkowo rozbudowany

Autoreferat

repertuar czasowników kodujących Ścieżkę (np. *exit, enter, ascend, descend*). Ze względu na większą liczbę takich czasowników oraz rzadsze użycie czasowników kodujących Sposób język angielski okazał się, w świetle uzyskanych danych, językiem, w którym Sposób ruchu pełni mniej wyrazistą rolę niż badane języki słowiańskie.

Jednocześnie warto podkreślić, że choć czasowniki ruchu w językach polskim i rosyjskim częściej kodują Sposób ruchu na poziomie egzemplarzy (*tokens*), to nie dotyczy to liczby typów takich czasowników ani stopnia szczegółowości kodowanych kategorii. Polskie i rosyjskie czasowniki ruchu są bowiem semantycznie bardziej ogólne, co można wiązać z ograniczeniami morfo-syntaktycznymi, zjawiskiem opisywanym również przez Lewandowskiego (2021) czy Janowską (1999). Ograniczenia te uniemożliwiają łączenie wielu szczegółowych czasowników ruchu z pełnym repertuarem prefiksów. Przykładowo, semantycznie szczegółowy czasownik *raczkować* nie łączy się z typowo podstawowymi prefiksami (*?w-raczkować, ?wy-raczkować*), co zmusza użytkowników do stosowania bardziej złożonych konstrukcji, np. *Dziecko wyszło z pokoju, raczkując*.

Podsumowując, omawiany artykuł wnosi nową wartość do badań nad typologią ruchu, ponieważ po raz pierwszy zestawia trzy języki o ramie towarzyszącej (polski, rosyjski i angielski) testując, czy podobieństwo typologiczne przekłada się na podobieństwo wyrażania komponentów ruchu. Wykorzystanie jednego zestawu danych elicytacyjnych dla wszystkich języków umożliwiło stworzenie pierwszego porównywalnego korpusu opisów zdarzeń ruchu w tych językach.

4.3.2 Osiągnięcie II. Wyrażanie ruchu powodowanego (*caused motion*), cykl czterech artykułów

Począwszy od mojego stypendium na Uniwersytecie w Cambridge w roku 2021/2022, kiedy podjęłam współpracę z Prof. Henriëtte Hendriks na wydziale *Faculty of Modern & Medieval Languages & Linguistics*, moje zainteresowania badawcze skupiły się na opisie leksykalizacji ruchu powodowanego (*caused motion*). Cykl moich prac naukowych dotyczący tego zagadnienia, które przedstawiam w Osiągnięciu II, zawiera cztery artykuły. Dwa z nich (Łozińska 2024, Łozińska i Hendriks 2024) porównują różne aspekty wyrażania tego typu ruchu w języku polskim i angielskim na podstawie baz danych stworzonych w wyniku zadań elicytacyjnych oraz wyselekcjonowanych opisów zdarzeń ruchu pochodzących z powieści oraz

Autoreferat

ich tłumaczeń. Kolejny artykuł (Łozińska i Cifuentes-Férez 2025) włącza język hiszpański do prowadzonych przeze mnie badań porównawczych dotyczących ruchu powodowanego (*caused motion*). Ostatni artykuł włączony do Osiągnięcia II (Łozińska i Hendriks 2026) koncentruje się wprawdzie na opisie ruchu samoistnego, ale porównuje ten typ ruchu z ruchem powodowanym. Badania przedstawione w Osiągnięciu II jako pierwsze systemowo opisują leksykalizację ruchu powodowanego w języku polskim z punktu widzenia językoznawstwa kognitywnego.

W artykule **“Caused motion in English and in Polish: An intra-typological comparison”** (2025) analizuję sposoby wyrażania ruchu powodowanego w języku polskim oraz porównuję uzyskane wyniki z równoległymi danymi w języku angielskim zaczerpniętymi z badania Hendriks i in. (2008). Celem analizy było, po pierwsze, ujawnienie różnic w leksykalizacji ruchu powodowanego między obydwoma językami, które mogą wynikać z ich cech semantycznych oraz morfo-syntaktycznych, a po drugie, wskazanie podobieństw między językiem polskim i angielskim, które można wyjaśnić na gruncie przynależności do tej samej kategorii typologicznej.

Badania oparte zostały na korpusie danych, który powstał w wyniku przeprowadzonych przeze mnie wywiadów z dwudziestoma czterema polskojęzycznymi respondentami. Są to dane elicytacyjne, uzyskane na podstawie grafik często wykorzystywanych w badaniach nad ruchem powodowanym (*caused motion*), które zostały stworzone przez Hendriks i Hickmann (2008). Zestaw grafik prezentuje 32 sytuacje przestrzenne, w których postać Hoppy przemieszcza różne przedmioty wzdłuż kilku określonych Ścieżek (UP, DOWN, ACROSS, INTO, OUT OF). Uzyskane na tej podstawie dane, pozwalają na zaobserwowanie relacji pomiędzy wyrażaniem Sposobu (zarówno Sposobu działania przyczyny (*Manner of Cause*), tj. PCHAĆ I CIĄGAĆ jak i Sposobu działania przedmiotu (*Manner of Object*) tj. SUNĄĆ I TOCZYĆ SIĘ) i Ścieżki, a powstały w ten sposób korpus wprowadza polskie dane do szerokiego międzynarodowego zasobu opartego na tym powszechnie wykorzystywanym zestawie animacji.

Uzyskane wyniki pokazują, że język polski, zgodnie z przewidywaniami dotyczącymi języków o ramie towarzyszącej, bardzo wyraźnie podkreśla Sposób wykonania ruchu. W wypowiedziach użytkowników języka polskiego niemal 100% zawierało informację o Sposobie wykonania ruchu, często dodatkowo wyrażoną poza czasownikiem, np. za pomocą przysłówków czy konstrukcji pobocznych. W języku angielskim wyniki były tylko nieznacznie niższe, ale istotna różnica polegała na tym, że angielski nie wyrażał informacji o

Autoreferat

Sposobie poza czasownikiem. Może to sugerować, że język polski, również w zakresie ruchu powodowanego, jest językiem o bardziej wyrazistym Sposobie ruchu (*manner salient*) i z tego względu polscy użytkownicy zwracają na Sposób większą uwagę.

Jednocześnie badanie wskazuje, że język polski charakteryzuje także wysoka frekwencja leksemów wyrażających Ścieżkę. Wynika to z faktu, że w polszczyźnie wiele czasowników ruchu posiada, obowiązkowe w aspekcie dokonanym, przedrostki niosące informację o kierunku (np. *wejść, zejść, wyjść*), a więc Ścieżka staje się elementem koniecznym i mocno wyeksponowanym. Takie obowiązkowe elementy morfologiczne jak przedrostki czasownikowe mogą wpływać na poziom wyrażania komponentu ruchu równie silnie jak sam czasownik.

W analizie danych dotyczących ruchu powodowanego w języku polskim nie zaobserwowano wyraźnych różnic w zależności od kierunku ruchu (np. W GÓRĘ/W DÓŁ) w porównaniu z ruchem horyzontalnym, (tj. PRZEZ I DO POJEMNIKA/ Z POJEMNIKA). Wynikać to może z tego, że polskie wypowiedzi były ogólnie bardzo „gęste” semantycznie, większość z nich zawierała jednocześnie informacje o Przyczynie, Sposobie (*Manner of Object* i *Manner of Cause*) i Ścieżce, a w 16% przypadków nawet cztery elementy naraz. Z tego powodu opisy ruchu W GÓRĘ lub W DÓŁ nie mogły już stać się znacząco bardziej rozbudowane.

Podsumowując, podobieństwa między polskim i angielskim mogą zostać opisane na gruncie ich przynależności do tej samej kategorii języków, podczas gdy różnice wynikają z indywidualnych cech strukturalnych. W obu językach opis ruchu silnie opiera się na Sposobie, lecz w polszczyźnie dodatkowo na Ścieżce, a ich równoczesna wysoka wyrazistość (*saliency*) pokazuje, że oba elementy mogą współistnieć, a nie wykluczać się, co jest ważną obserwacją dla teorii typologicznych.

Artykuł **“Lexicalization of pulling and pushing events in Polish and English”** (2024) również przedstawia porównanie sposobów wyrażania ruchu powodowanego (*caused motion*) w języku polskim i angielskim. Badanie to zostało oparte na stworzonym uprzednio korpusie danych językowych pochodzących z dwóch powieści i ich tłumaczeń („Harry Potter i kamień filozoficzny” oraz „Wiedźmin”). Zasadniczym kryterium wyboru tych źródeł, było zawarte w tych dziełach bogactwo opisów zdarzeń ruchu.

Analiza przeprowadzona w omawianym badaniu ujawniła przede wszystkim, że w porównaniu z angielskim, dane polskojęzyczne zawierają więcej leksemów czasownikowych

Autoreferat

opisujących ruch głównie oznaczających sposób wywołania ruchu (np. *pchać, ciągnąć*). W języku angielskim natomiast częściej stosowane do opisu zdarzeń ruchu są czasowniki ogólne (takie jak *put, get, take, remove*). W porównaniu z angielszczyzną dane polskie zawierają więcej czasowników Sposobu ruchu (*manner verbs*), podczas gdy w języku angielskim zauważalne jest znaczące wykorzystanie czasowników semantycznie ogólnych (*light verbs*) oraz czasowników kodujących Ścieżkę.

Jeśli chodzi o typy czasowników Sposobu (*manner verbs*), badanie wykazało, że oba języki są porównywalne zarówno pod względem liczby typów, jak i ich specyfikacji semantycznej. Analiza polskich opisów ruchu wywołanego ujawniła jednak dużą liczbę typów czasowników, z których część łączy się tylko z pewnymi prefiksami. Przykładowo, czasownik *-jść* w znaczeniu przestrzennym występuje wyłącznie z prefiksem *wy-* i oznacza ruch obiektu z wnętrza pojemnika na zewnątrz. Aby wyrazić ruch w kierunku przeciwnym, konieczny jest inny czasownik, np. *-łożyć* (z prefiksem *w-*). Wraz ze wzrostem różnorodności komponentów sposobu ruchu, które należy wyrazić w przypadku ruchu powodowanego, ograniczenia natury morfo-syntaktycznej (które zawężają liczbę i specyfikację czasowników używanych do opisu ruchu samoistnego) nie redukują repertuaru czasowników Sposobu ruchu, a wręcz przeciwnie: wydają się wymuszać użycie bardziej wyspecjalizowanych typów czasowników do wyrażania relacji przestrzennych.

Analiza czynników kognitywnych wykazała, że tendencja człowieka do skupiania uwagi na obiektach znajdujących się w obszarze interakcji (*the region of interactive focus*) ma większy wpływ na wzorce leksykalizacji ruchu powodowanego niż ukierunkowanie na Cel (*goal bias*). Analiza zdań opisujących ruch powodowany pokazuje, że w obu badanych językach większość opisów czynności ciągnięcia zawiera przyimkowe wyrażenia wskazujące Źródło ruchu. Sugeruje to, że czasowniki takie jak *pull* wywołują ramy znaczeniowe, w których istotniejsze od Celu ruchu jest jego Źródło, ponieważ Celem jest po prostu obszar znajdujący się w zasięgu działania agensa, a jego dokładne określenie nie jest konieczne. W wielu przypadkach wystarczające jest samo zaznaczenie, że obiekt trafił w obszar interakcji, co widać w przykładzie: *Geralt spokojnie wyciągnął z kieszeni sakiewkę (...)* *Geralt calmly took from his pocket the purse (...)*, gdzie w języku polskim przedrostek *wy-* oraz angielskie *out* pełnią funkcję oznaczania osiągnięcia tego obszaru, bez potrzeby dodatkowego doprecyzowania Celu za pomocą wyrażeń przyimkowych. W opisywanej relacji przestrzennej – obszar interakcji (*region of interactive focus*) wydaje się być silniejszy niż ukierunkowanie na Cel, co oferuje nowe spojrzenie na rolę czynników kognitywnych.

Autoreferat

W artykule współautorskim z dr Cifuentes-Férez pt. „**Lexicalization of Path and Manner in pushing and pulling events in Polish and Spanish**” (Łozińska i Cifuentes-Férez 2025) porównaliśmy sposoby wyrażania ruchu powodowanego w języku polskim i hiszpańskim, czyli w dwóch językach należących do odmiennych kategorii typologicznych wyróżnionych przez Talmy’ego. Jest to pierwsze porównanie leksykalizacji *caused motion* w języku polskim i hiszpańskim w oparciu o dane elicytowane tymi samymi bodźcami, co sprawia, że wyniki są empirycznie w pełni porównywalne.

Nasze badanie zostało oparte na zaprojektowanym przeze mnie zadaniu elicytacyjnym (<https://www.youtube.com/watch?v=PlG8Q-WI0Ns>) prezentującym zdarzenia ruchu powodowanego (*caused motion*). Różniło się ono od zestawu animacji wykorzystywanych w badaniach Hendriks i Hickmann tym, że agens, który powodował ruch obiektu, sam nie zmieniał położenia. W ten sposób została wyeliminowana możliwość kodowania ruchu samoistnego. Zestaw animacji jest dostępny dla badaczy i, podobnie jak materiały Hendriks i Hickmann (2008), może służyć jako narzędzie do porównań międzyjęzykowych. Jak wspomniałam, ma on charakter szczególny, ponieważ przedstawia wyłącznie zdarzenia ruchu powodowanego.

Badanie skupiło się wyłącznie na Sposobie i Ścieżce biorąc pod uwagę dwa miejsca ich wyrażania: w czasowniku i poza nim. Wykazało ono, że w obu analizowanych językach, pomimo przynależności do odmiennych grup typologicznych, dominującą strategią wyrażania ruchu powodowanego jest stosowanie czasowników Sposobu ruchu (*manner verbs*). Jednak, zgodnie z przewidywaniami, w języku polskim wyrazistość Sposobu ruchu (*manner saliency*) jest znacznie większa niż w języku hiszpańskim.

Ponadto analiza wyrażania Ścieżki oraz Sposobu poza czasownikiem wykazała, że respondenci mówiący po polsku znacznie częściej niż respondenci hiszpańskojęzyczni dodają informację o Ścieżce poza czasownikiem, poprzez związane z nim prefiksy lub wyrażenia przyimkowe. Natomiast pod względem frekwencji wyrażania Sposobu poza czasownikiem nie odnotowaliśmy różnic między danymi polskimi i hiszpańskimi. Wynik ten pozwala stwierdzić, że polskie wypowiedzi są bardziej nasycone komponentami ruchu powodowanego w porównaniu z wypowiedziami hiszpańskimi.

Zaobserwowałyśmy również zmienną wewnątrzjęzykową w języku hiszpańskim. Strategia satelitarna, tj. z użyciem czasowników sposobu ruchu, była częściej stosowana podczas leksykalizacji ruchu pionowego niż poziomego. Do tej pory taka prawidłowość została

Autoreferat

w języku hiszpańskim zauważona tylko dla ruchu samoistnego przez Naigles i in. (1998). W języku polskim taka różnica nie wystąpiła, ruch powodowany zarówno pionowy, jak i poziomy był konsekwentnie kodowany przy użyciu czasowników Sposobu.

W ostatnim artykule włączonym do Osiągnięcia II zatytułowanym **“Constructions expressing voluntary and caused motion events in Polish. Evidence from oral narratives”**, wraz z Prof. Henriëtte Hendriks (Łozińska i Hendriks 2026) odwołałyśmy się do rozszerzonej typologii Talmy’ego zaproponowanej przez Crofta i in. (2010), koncentrującej się na typach zdarzeń, a nie na klasyfikacji języka jako całości. Croft i in. (2010) opisują szereg czynników determinujących stopień integracji konstrukcji używanej do opisu określonej sytuacji ruchu. Mówiąc najprościej, im bardziej nietypowa jest Ścieżka lub Sposób poruszania się, tym bardziej konstrukcja odbiega od typowego wzorca wyrażania ruchu w danym języku. Celem badania było omówienie struktur morfologiczno-składniowych używanych do wyrażania ruchu w języku polskim oraz identyfikacja czynników wpływających na wybór określonej konstrukcji morfologiczno-składniowej.

Dane językowe wykorzystane w analizie pochodziły z dwóch źródeł: wywiadów z rodzimymi użytkownikami języka polskiego, elicytowanych za pomocą 24 animacji przedstawiających ruch samoistny, ukazujących postacie i zwierzęta poruszające się na różne sposoby (np. bieganie, pełzanie, czołganie się, raczkowanie) wzdłuż różnych Ścieżek, oraz z omawianego wcześniej korpusu ruchu powodowanego z postacią Hoppy.

Croft i in. (2010) wskazują na cztery typy konstrukcji, które są wykorzystywane w do wyrażania ruchu. Są to mianowicie konstrukcje: oparte o podwójną ramę towarzyszącą (*double-framed construction*), gdzie Ścieżka wyrażona jest podwójnie (np. *Kot **przeszedł z prawej na lewą***), oparte o ramę towarzyszącą (*satellite-framed*), gdzie Ścieżka wyrażona jest pojedynczo (np. *Niedźwiedź **przeszedł***), oparte o ramę czasownikową (*verb-framed*), gdzie Ścieżka wyrażona jest w czasowniku (np. *Kot **wspiął się na słup telegraficzny***) oraz współrzedną (Coordination), w naszym badaniu typową dla ruchu powodowanego (np. *Hoppy **zszedł z zaśnieżonego wzgórza i ciągnął za sobą żółtą taczkę***). Za najbardziej typową dla języków słowiańskich konstrukcję uznaje się opartą o podwójną ramę towarzyszącą, ponieważ dzięki prefiksom i wyrażeniom przyimkowym możliwe jest określenie Ścieżki w dwóch miejscach w zdaniu.

W przeprowadzonym badaniu częściowo potwierdziłyśmy hipotezę Crofta i in. (2010), wykazując, że w języku polskim nietypowe sposoby poruszania się są leksykalizowane za

Autoreferat

pomocą mniej typowych konstrukcji (tj. konstrukcji satelitarnych oraz współrzędnych), które integrują sposób ruchu w mniejszym stopniu niż konstrukcja podwójnie ramowa. Zaobserwowałyśmy tę zależność w przypadku Ścieżki ruchu W GÓRĘ, która w pewnym stopniu koreluje z konstrukcją opartą o ramę czasownikową (głównie ze względu na użycie takich czasowników jak *wspinać się*, *wdrapywać się*). Nie stwierdziłyśmy natomiast odmiennego wyrażania Ścieżki PRZEZ, która według Crofta i in. (2010) jest mniej typowa niż DO POJEMNIKA. Jeśli chodzi o porównanie sposobów wyrażania ruchu samoistnego i powodowanego, analiza wykazała, że konstrukcje używane do leksykalizacji ruchu powodowanego odbiegają od wzorców ustalonych dla ruchu powodowanego. Ostatni wniosek należy jednak opatrzyć zastrzeżeniem: animacje z postacią Hoppy przedstawiały zarówno ruch agensa, jak i poruszanego przez niego obiektu, co mogło prowadzić do powstawania bardziej złożonych konstrukcji składniowych (np. Coordination).

Nowatorski aspekt tego badania polega na pierwszym zastosowaniu rozszerzonej typologii Talmy'ego według Crofta i in. (2010) do analizy konstrukcji ruchu w języku polskim, a także na przesunięciu punktu ciężkości z klasyfikacji języka jako całości na analizę poszczególnych typów zdarzeń i ich stopnia typowości. Badanie ukazało wewnątrzjęzykową zmienność konstrukcyjną: w polszczyźnie mniej typowe sposoby i kierunki ruchu – zwłaszcza ruch W GÓRĘ – są leksykalizowane za pomocą innych konstrukcji niż uznawana za normę konstrukcja oparta o podwójną ramę towarzyszącą. Ponadto poddają pod wątpliwość twierdzenie Crofta i in. (2010), na temat większej typowości Ścieżki PRZEZ niż DO POJEMNIKA.

Podsumowując, badania dotyczące sposobów leksykalizacji ruchu powodowanego w języku polskim oraz porównań międzyjęzykowych (z angielskim i hiszpańskim) pozwalają sformułować szereg wniosków o charakterze zarówno typologicznym, jak i językowo-systemowym. Po pierwsze, wyniki wszystkich opisanych powyżej badań jednoznacznie wskazują, że język polski w porównaniu z angielskim i hiszpańskim konsekwentnie wykazuje wysoką frekwencję przykładów (*token frequency*) kodowania Sposobu ruchu w czasowniku. Dotyczy to zarówno danych elicytacyjnych, jak i pochodzących z korpusu literackiego. W porównaniu z językiem angielskim i hiszpańskim polszczyzna charakteryzuje się większą gęstością informacji dotyczących ruchu: polskie wypowiedzi częściej łączą w obrębie konstrukcji morfologiczno-składniowej informacje o Sposobie i Ścieżce ruchu.

Po drugie, badania porównawcze z językiem angielskim pokazały wyraźne różnice w repertuarze czasowników: polszczyzna preferuje czasowniki Sposobu ruchu, podczas gdy

Autoreferat

angielski częściej wykorzystuje czasowniki ogólne (tzw. *light verbs*) oraz czasowniki kodujące Ścieżkę. Niemniej jednak, oba języki, zgodnie z typologią Talmy'ego, ujawniają wspólną cechę: wysoki stopień integracji Sposobu ruchu w czasowniku (>90% analizowanych wypowiedzi).

Po trzecie, porównanie danych polskich i hiszpańskich wykazało, że choć oba języki używają czasowników Sposobu jako podstawowej strategii wyrażania ruchu powodowanego, wyrazistość Sposobu ruchu (*manner saliency*) jest znacznie większa w języku polskim. Dodatkowo struktura składniowa polszczyzny sprzyja częstszemu kodowaniu informacji o Ścieżce ruchu poza czasownikiem, za pomocą prefiksów aspektowych oraz wyrażen przyimkowych. W hiszpańskim natomiast odnotowano zmienność zależną od orientacji ruchu: czasowniki Sposobu ruchu częściej pojawiały się przy ruchu pionowym niż poziomym. W języku polskim takiej zmienności nie zaobserwowano.

Po czwarte, wyniki badań nad szczegółowymi podtypami ruchu powodowanego, takimi jak czynności ciągnięcia i pchania, potwierdziły większą różnorodność czasowników Sposobu ruchu w języku polskim. Analiza ujawniła również większą liczbę wyspecjalizowanych czasowników przestrzennych, często ściśle powiązanych z określonym prefiksowaniem i ograniczeniami aspektowo-morfologicznymi. Dane pokazują, że w przypadku ruchu powodowanego, system fleksyjny polszczyzny nie ogranicza repertuaru czasowników, lecz przeciwnie - sprzyja powstawaniu bardziej wyspecjalizowanych typów leksykalizacji relacji przestrzennych. Charakterystycznym elementem polszczyzny jest także częstsze kodowanie relacji przekraczania granicy (*boundary crossing*), wynikające z obligatoryjnego użycia prefiksów aspektowych.

Wreszcie, analiza danych polskich w świetle typologii Talmy'ego oraz jej rozszerzeń (Croft i in. 2010) wykazała, że leksykalizacja ruchu powodowanego w polszczyźnie nie pokrywa się w pełni ze wzorcami ruchu samoistnego (*voluntary motion*). Nietypowe schematy wyrażania ruchu powodowanego (*caused motion*) wykorzystują częściej konstrukcje mniej prototypowe, takie, jak konstrukcje satelitarne lub współrzędne, co potwierdza wpływ strukturalnych i semantycznych ograniczeń specyficznych dla danego języka.

Zestawienie opisywanych wyników badań wskazuje, że leksykalizacja ruchu powodowanego w języku polskim charakteryzuje się wysokim poziomem nasycenia semantycznego, silną obecnością Sposobu ruchu w czasowniku oraz rozbudowanym systemem kodowania relacji przestrzennych poza czasownikiem. Porównania międzyjęzykowe prowadzą

Autoreferat

do wniosku, że mimo wspólnej typologicznej klasyfikacji (z angielskim) oraz częściowych podobieństw strategicznych (z hiszpańskim), polszczyzna zajmuje odrębne miejsce na kontinuum wyrazistości Ścieżki i Sposobu (*Manner and Path Saliency*), wykazując tendencję do bardziej szczegółowej i strukturalnie złożonej reprezentacji ruchu powodowanego.

4.4 Informacja o pozostałych osiągnięciach naukowych po uzyskaniu stopnia doktora

Wśród pozostałych podejmowanych przeze mnie zagadnień naukowych można wyróżnić dwa główne bloki tematyczne. Pierwszy dotyczy analizy aspektów opisu ruchu innych niż te omówione w dwóch głównych Osiągnięciach. Obejmuje on m.in. badanie ruchu wertykalnego. Drugi blok stanowi analiza dyskursu zajęć jogi.

4.4.1 Pozostałe aspekty opisu ruchu

Kontynuacją studiów relacji przestrzennych w akwizycji języka (opisanych w monografii *Motion as a Driving Force in the Acquisition of Polish Spatial Terms*, 2013) były badania zawarte w artykule **“Motion events and children's sensitivity to animacy. A correspondence analysis”** (Łozińska i Góralczyk 2015), w którym wykorzystuję analizę korespondencji jako cenne narzędzie do analizy danych językowych. Artykuł ten pokazuje, że narzędzia statystyczne dają dostęp do ukrytych kategorii konceptualnych w rozwoju mowy dziecka. Artykuł prezentuje analizę nabywania znaczeń przyimka *do* oraz wskazuje czynniki motywujące kolejność przyswajania tych znaczeń przez dzieci. W badaniu wykorzystałam bazę danych CHILDES (MacWhinney 1984), która stanowi niezwykle rozbudowane źródło danych, publikacji oraz narzędzi do badań korpusowych. Baza ta jest powszechnie używana przede wszystkim w badaniach nad rozwojem mowy dziecka.

Badanie zostało przeprowadzone w duchu obowiązującego w językoznawstwie kognitywnym podejścia, zgodnie z którym wszelkiego rodzaju uogólnienia i wnioski na temat akwizycji pierwszego języka powinny wynikać z analizy konkretnych przypadków użycia, czyli z obserwacji uzusu językowego. Takie podejście pozwala uchwycić subtelne zależności między formą a znaczeniem, oraz lepiej zrozumieć mechanizmy stojące za stopniowym uogólnianiem wzorców językowych przez dziecko.

W trakcie wcześniej omawianych badań nad ruchem samoistnym (*voluntary motion*) zauważyłam, że opracowania dotyczących leksykalizacji ruchu wertykalnego są nieliczne.

Autoreferat

Istniejące publikacje wspominają jedynie, że strategie jego wyrażania różnią się od sposobów opisywania ruchu horyzontalnego (np. Naigles *et al.* 1998, Iakovleva 2021, Iakovleva i Gras 2018). W dwóch kolejnych artykułach (2018, 2021) omawiam wyniki analizy korpusu danych pochodzących od respondentów opisujących ruch przedstawiony w krótkich animacjach, w równym stopniu prezentujących ruch horyzontalny i wertykalny (<https://www.youtube.com/watch?v=YzTOOy5TQNI>). W obydwóch artykułach próba badawcza obejmowała 60 rodzimych użytkowników analizowanych języków.

Pierwszy z artykułów powstałych na podstawie tych badań, zatytułowany „**Lexicalisation of vertical motion. A study of three satellite-framed language**” (Łozińska i Pietrewicz 2018), opisuje różnice w sposobach wyrażania Ścieżki w językach polskim, angielskim i rosyjskim. Wyniki potwierdziły hipotezę, że ruch wertykalny jest w nich leksykalizowany odmiennie niż ruch horyzontalny. Choć wszystkie badane języki należą do typu satelitarnego, w przypadku ruchu wertykalnego obserwuje się statystycznie większą liczbę zarówno typów, jak i egzemplarzy (*tokens*) czasowników kodujących Ścieżkę. Artykuł ten omawia również komponenty semantyczne zawarte w czasownikach ruchu oraz czynniki językowe i pozajęzykowe wpływające na sposoby wyrażania obu Ścieżek ruchu.

Analiza wskazuje, że różnice w leksykalizacji ruchu poziomego i pionowego wynikają z odmienności ich percepcji i doświadczenia cielesnego użytkowników języka. Ruch poziomy stanowi trajektorię kanoniczną dla istot żywych, natomiast ruch pionowy, zwłaszcza ku górze, jest postrzegany jako wymagający większego nakładu energii. Badanie potwierdza, że użytkownicy języków o ramie towarzyszącej stosują czasowniki opisujące Ścieżkę przede wszystkim w przypadku ruchu wymuszonego w DÓŁ (np. *spadać*), a ruch dobrowolny w DÓŁ kodowany jest przez czasowniki Sposobu. W przypadku ruchu w GÓRĘ element wysiłku i pracy części ciała staje się komponentem znaczenia czasownika razem ze Ścieżką (np. *wspinać się*). Badania te dostarczają empirycznie ugruntowanego dowodu na to, iż pion jako wymiar ruchu może modyfikować typologiczne własności leksykalizacji w językach o ramie towarzyszącej.

W drugim artykule zatytułowanym „**The poverty of manner categories in motion verbs coding vertical relations. Evidence from Polish and Russian**” (2021) koncentruję się wyłącznie na rodzajach Sposobu wyrażanych w czasownikach użytych przez respondentów. Wskazuję, że jeżeli Sposób jest w ruchu wertykalnym w ogóle wyrażony, to zakres kategorii semantycznych jest znacząco uboższy niż w przypadku ruchu horyzontalnego. Analiza jakościowa danych dotyczących kodowania zdarzeń ruchu w języku polskim i rosyjskim

Autoreferat

ujawnia wyraźne różnice w sposobach leksykalizacji relacji przestrzennych pionowych i poziomych. W obu językach odnotowano większą częstotliwość użycia czasowników ruchu w opisie relacji pionowych, co wskazuje na silniejszą percepcyjną „wyrazistość” (*saliency*) tego typu ruchu. Relacje poziome były częściej zastępowane opisem czynności następujących po zdarzeniu ruchu lub intencji postaci, a nie samym kodowaniem ruchu.

Najczęściej kodowanymi komponentami semantycznymi były: ruch części ciała oraz szybkość, co potwierdza, że stanowią one rdzeń konceptualizacji ruchu zarówno w pionie, jak i poziomie. Analiza wykazała jednak istnienie cech typowych dla ruchu pionowego – takich jak wysilek agensa czy destrukcja wywołana gwałtownym ruchem W DÓŁ – które odzwierciedlają dodatkową warstwę semantyczną obecną niemal wyłącznie w tym typie relacji. Jednocześnie poświadczona została wysoka elastyczność językowa: te same sceny mogły być kodowane jako dobrowolne lub przypadkowe w zależności od wybranego czasownika (*skoczyć* vs. *upaść*).

Wnioski te dostarczają istotnego materiału dla badań nad typologią zdarzeń ruchu, potwierdzając, że wyrazistość komponentów Sposobu i Ścieżki nie jest jedynie funkcją kategorii typologicznej języka, lecz zależy również od właściwości morfo-syntaktycznych danego języka oraz czynników kognitywnych i percepcyjnych. Uzyskane wyniki znacząco poszerzają dotychczasowy stan badań, wskazując na pion jako szczególną Ścieżkę ruchu. Co szczególnie istotne, zastosowanie trójjęzycznego korpusu elicytacyjnego i połączenie metod ilościowych i jakościowych w omawianych tu badaniach wykazało, że ruch pionowy stanowi szczególną Ścieżkę i ujawnia mały zakres rodzaju Sposobu ruchu kodowanych w opisie tej płaszczyzny, co było dotąd nieopisane w literaturze.

4.4.2 Analiza językoznawcza dyskursu zajęć jogi

W okresie podoktorskim, oprócz badań ściśle związanych z leksykalizacją ruchu, zajmowałam się również analizą językoznawczą dyskursu jogi. Choć wybór tej tematyki był początkowo motywowany przede wszystkim osobistymi zainteresowaniami, szybko okazało się, że narzędzia oferowane przez językoznawstwo kognitywne doskonale nadają się do opisu wypowiedzi i zachowania instruktorów jogi. W artykule opublikowanym w czasopiśmie *Metaphor and Symbol*, pt. „**Imagery underlying metaphors: A cognitive study of a multimodal discourse of yoga classes**” (2021) omawiam metaforę jako główne narzędzie nauczyciela jogi, służące do przekazywania współdzielonego, intersubiektywnego

Autoreferat

doświadczenia związanego z ciałem (*intersubjective bodily experience*). Pokazuję w nim, w jaki sposób metafory służą nie tylko prostemu instruowaniu, lecz także kształtowaniu sposobu odczuwania i rozumienia własnego ciała przez uczestników zajęć.

Analizując zebrany przeze mnie materiał, opisuję różne typy obrazowania leżące u podstaw domen źródłowej i docelowej metafor używanych podczas zajęć, takie jak: obrazy statyczne (np. pozycja Góry), obrazy dynamiczne (np. pozycja Lwa) oraz schematy wyobrażeniowe (np. RÓWNOWAGA w pozycji Drzewa). W artykule wykazuję, że to właśnie schematy wyobrażeniowe pełnią kluczową funkcję w przekazywaniu wiedzy o złożonych pozycjach (*asanach*) oraz towarzyszących im subiektywnych odczuciach cielesnych. Umożliwiają one nauczycielowi jogi precyzyjne kierowanie uwagą uczniów oraz modulowanie intensywności i jakości ich doznań cielesnych w trakcie praktyki.

Pozostałe dwa artykuły poświęcone dyskursowi jogi powstały we współautorstwie z dr Iwoną Góralczyk (Góralczyk i Łozińska 2021, 2022). Oba teksty dotyczą dyrektywnych aktów mowy i oba są oparte na stworzonym przeze mnie korpusie 600 poleceń wydawanych przez nauczycieli jogi, z czego 300 pochodzi z zajęć prowadzonych w języku polskim, a 300 – w języku rosyjskim. Jest to pierwszy korpus dyrektywnych aktów mowy w jodze. Analizowane polecenia obejmują m.in. formy rozkazujące (np. *Podnieś ręce*), zdania w czasie teraźniejszym (np. *Podnosimy ręce*), a także zdania w czasie przeszłym, odnotowane wyłącznie w języku rosyjskim (np. *Sagnuli kaleni* ‘zgięli kolana’). Analiza przedstawiona w obu artykułach opiera się w przeważającej mierze na założeniach gramatyki kognitywnej Langackera.

W pierwszym z tych artykułów, zatytułowanym „**Yoga instructions in Polish and Russian as directive speech acts: A cognitive linguistic perspective**” (Góralczyk i Łozińska 2021), zbadane zostały polecenia wydawane podczas zajęć jogi pod kątem stopnia nacisku wywieranego na odbiorcę, tak aby wywołać działanie o różnym stopniu dynamiki. Analiza pokazuje, że w języku rosyjskim, w którym nauczyciel jogi dysponuje większą liczbą konwencjonalnie używanych konstrukcji, ma on również większe możliwości wyrażania subtelnych niuansów znaczeniowych, związanych np. z intensywnością czy obligatoryjnością wykonywanych czynności.

Celem drugiego artykułu, pt. „**Individualism – collectivism and the selection of the pronominal subject in yoga instructions in Polish and Russian**” (Góralczyk i Łozińska 2022), jest określenie czynników kulturowych wpływających na wybór formy podmiotu w poleceniach jogi w języku polskim i rosyjskim. Wskazany w nim został związek między

Autoreferat

preferencją określonych form językowych a indywidualistycznymi lub kolektywistycznymi tendencjami obecnymi w badanych społecznościach. Artykuł koncentruje się także na porządkowaniu konceptualnym (*conceptual viewing arrangement*), leżącym u podstaw konwencjonalnych form dyrektywnych aktów mowy, stosowanych w analizowanym dyskursie. Pozwala to lepiej zrozumieć, w jaki sposób wybór form gramatycznych odzwierciedla relacje w grupie.

Podsumowując, osiągnięcia z zakresu analizy dyskursu jogi stanowią oryginalny wkład w lingwistykę kognitywną, ponieważ wprowadzają do badań językoznawczych na temat jogi multimodalny typ komunikacji. W artykule „Imagery underlying metaphors: A cognitive study of a multimodal discourse of yoga classes” (2021) wykazuję, że metafora w praktyce jogi kształtuje sposób odczuwania własnego ciała. W dwóch kolejnych publikacjach (Góralczyk i Łozińska 2021, 2022), opartych na stworzonym przeze mnie korpusie 600 dyrektywnych aktów mowy, omówiony został związek między wyborem form gramatycznych a relacjami społecznymi i wartościami kulturowymi (indywidualizm – kolektywizm). Łącząc analizę języka, ciała i kultury, badania te otwierają nową ścieżkę studiów nad multimodalnym dyskursem dydaktycznym jogi.

Bibliografia

- Bacz, Barbara. 2005. “For the unity of meaning of the Polish verbal prefix za-”. In A. Makkai, W. Sullivan & A. R. Lommel (eds.), *Interconnections. LACUS Forum XXXI*, 93–104. Houston, Texas.
- Cardini, Filippo-Enrico. 2008. “Manner of motion saliency: An inquiry into Italian”. *Cognitive Linguistics* 19(4), 533–569.
- Croft, William, Jóhanna Barðdal, Willem Hollmann, Violeta Sotirova & Chiaki Taoka. 2010. “Revising Talmy’s typological classification of complex events”. In H. Boas (ed.), *Contrastive Construction Grammar*, 201–235. Amsterdam: John Benjamins.
- Dąbrowska, Ewa. 1996. “The linguistic structuring of events: A study of Polish perfectivizing prefixes”. In M. Pütz & R. Dirven (eds.), *The Construal of Space in Language and Thought*, 467–490. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Fargard, Benjamin, Jordan Zlatev, Anetta Kopecka, Massimo Cerruti & Johan Blomberg. 2013. “The expression of motion events: A quantitative study of six typologically varied languages”. *Berkeley Linguistics Society*, 364–379.
- Filipović, Luna. 2007. *Talking about motion: A crosslinguistic investigation of lexicalization patterns*. Amsterdam: John Benjamins.

Autoreferat

- Filipović, Luna. 2013. "Typology as a continuum: Intratypological evidence from English and Serbo-Croatian". In J. Goschler & A. Stefanowitsch (eds.), *Variation and Change in the Encoding of Motion Events*, 17–39. Amsterdam: John Benjamins.
- Grenoble, Lenore A. 1986. *A Contrastive Analysis of Verbs of Motion in Russian and Polish*. PhD dissertation. University of California, Berkeley.
- Hasko, Victoria. 2010. "Semantic composition of motion verbs in Russian and English: The case of intra-typological variability". In V. Hasko & R. Perelmutter (eds.), *New Approaches to Slavic Verbs of Motion*, 197–223. Amsterdam: John Benjamins.
- Hendriks, Henriëtte & Maya Hickmann. 2015. "Finding one's path into another language: On the expression of boundary crossing by English learners of French". *Modern Language Journal* 99(S1), 14–31.
- Ibarretxe-Antuñano, Iraide. 2009. "Path salience in motion events". In J. Guo, E. Lieven, N. Budwig, S. Ervin-Tripp, K. Nakamura & Ş. Özçalışkan (eds.), *Crosslinguistic Approaches to the Psychology of Language: Research in the Tradition of Dan Isaac Slobin*, 403–414. New York: Psychology Press.
- Ibarretxe-Antuñano, Iraide & Alberto Hijazo-Gascón. 2012. "Variation in motion events: Theory and applications". In L. Filipović & K. Jaszczolt (eds.), *Space and Time in Languages and Cultures: Linguistic Diversity*, 349–373. Amsterdam: John Benjamins.
- Iakovleva, Tatiana. 2012. "Typological constraints in foreign language acquisition: The expression of motion by advanced Russian learners of English". *Language, Interaction and Acquisition* 3(2), 231–260.
- Iakovleva, Tatiana & Doriane Gras. 2018. "Restructuring the expression of upward motion by Russian speakers acquiring French and English". *Modern Language Journal* 102(2), 416–430.
- Israeli, Alina. 2002. "Russian verbs of motion: Focus, deixis and viewpoint". *Cahiers Chronos* 10, 97–118.
- Janda, Laura. 2004. "A metaphor in search of a source domain: The categories of Slavic aspect". *Cognitive Linguistics* 15(4), 471–527.
- Janda, Laura A. 2007. "Aspectual clusters of Russian verbs". *Studies in Language* 3(3), 607–648.
- Janowska, Aleksandra. 1999. *Funkcje przestrzenne przedrostków czasownikowych w polszczyźnie*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kagan, Olga. 2007. "On the semantics of verbs of motion in Russian". In Y. Falk (ed.), *Proceedings of the Israel Association for Theoretical Linguistics* 23.
- Kopecka, Anetta. 2004. *Étude typologique de l'expression de l'espace*. PhD dissertation (unpublished).

Autoreferat

- Kopecka, Anetta. 2006. "The semantic structure of motion verbs in French: Typological perspectives". In M. Hickmann & S. Roberts (eds.), *Space in Languages: Linguistic Systems and Cognitive Categories*, 83–102. Amsterdam: John Benjamins.
- Kopecka, Anetta. 2009. "Continuity and change in the representation of motion events in French". In J. Guo et al. (eds.), *Crosslinguistic Approaches to the Psychology of Language*, 415–426. New York: Psychology Press.
- Kopecka, Anetta. 2010. "Motion events in Polish: Lexicalization patterns and the description of manner". In V. Hasko & R. Perlmutter (eds.), *New Approaches to Slavic Verbs of Motion*, 225–246. Amsterdam: John Benjamins.
- Krzeszowski, Tomasz P. 1997. *Angels and Devils in Hell: Elements of Axiology in Semantics*. Warszawa: Energeia.
- Lewandowski, Wojciech. 2021. "Variable motion event encoding within languages and language types: A usage-based perspective". *Language and Cognition* 13(1), 34–65.
- Lewandowski, Wojciech & Şeyda Özçalışkan. 2025. "Running across the mind or across the park: Does speech about physical and metaphorical motion go hand in hand?". *Cognitive Linguistics* 34 (3-4):411-444.
- Lindner, Susan J. 1983. *A Lexico-Semantic Analysis of English Verb-Particle Constructions with Up and Out*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club.
- Naigles, Letitia R., Ann R. Eisenberg, Edward T. Kako, Melissa Hightler & Nancy McGraw. 1998. "Speaking of motion: Verb use in English and Spanish". *Language and Cognitive Processes* 13(5), 521–549.
- Neset, Tore. 2007. "The path to neutralization: Image schemas and prefixed motion verbs". *Poljarnyj Vestnik* 10, 61–71.
- Neset, Tore. 2008. "PATH and MANNER: An image-schematic approach to Russian verbs of motion". *Scando-Slavica* 54, 135–197.
- Nikitina, Tatiana. 2008. "Pragmatic factors and variation in the expression of spatial goals: The case of into vs. in". In A. Asbury et al. (eds.), *Syntax and Semantics of Spatial P*, 175–209. Amsterdam: John Benjamins.
- Nikitina, Tatiana. 2010. "Variation in the encoding of endpoints of motion in Russian". In V. Hasko & R. Perlmutter (eds.), *New Approaches to Slavic Verbs of Motion*, 267–290. Amsterdam: John Benjamins.
- Muravynova, Irina. 1986. *Verbs of Motion in Russian*. Moscow: Russky Yazyk Publishers.
- Özçalışkan, Şeyda & Dan I. Slobin. 2003. "Codability effects in Turkish and English". In A. S. Özsoy et al. (eds.), *Studies in Turkish Linguistics*, 259–270. Istanbul: Boğaziçi University Press.
- Özçalışkan, Şeyda. 2005. "Metaphor meets typology: Ways of moving metaphorically in English and Turkish". *Cognitive Linguistics* 16(1), 207–246.

Autoreferat

Pastuchowa, Magdalena. 2011. "Leksykalizacja wobec tradycji językowej". *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica* VI.

Pavlenko, Aneta. 2010. "Verbs of motion in L1 Russian of Russian-English bilinguals". *Bilingualism: Language and Cognition* 13(1), 49–62.

Rakhilina, Ekaterina V. 2004. "There and back: The case of Russian go". *Glossos* 5, 1–33.

Reppen, Randi. 2022. "Building a corpus: What are key considerations?". In A. O'Keeffe & M. McCarthy (eds.), *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*, 13–20. London: Routledge.

Slobin, Dan I. 1996. "Two ways to travel: Verbs of motion in English and Spanish". In M. Shibatani & S. Thompson (eds.), *Grammatical Constructions*, 195–217. Oxford: Oxford University Press.

Slobin, Dan I. 2004. "The many ways to search for a frog: Linguistic typology and the expression of motion events". In S. Strömquist & L. Verhoeven (eds.), *Relating Events in Narrative: Typological and Contextual Perspectives*, 219–257. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Slobin, Dan I. 2005. "Relating narrative events in translation". In D. Ravid & H. B. Shyldkrot (eds.), *Perspectives on Language and Language Development*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Talmy, Leonard. 1985. "Lexicalization patterns: Semantic structure in lexical forms". In T. Shopen (ed.), *Language Typology and Semantic Description*, Vol. 3, 36–149. Cambridge: Cambridge University Press.

Talmy, Leonard. 2000. *Toward a Cognitive Semantics*. Vol. II. Cambridge, MA: MIT Press.

Verkerk, Annemarie. 2014. *The Evolutionary Dynamics of Motion Event Encoding*. Doctoral dissertation. Radboud University Nijmegen.

Verkerk, Annemarie. 2015. "Where do all the motion verbs come from? The speed of development of manner verbs and path verbs in Indo-European". *Diachronica* 32(1), 69–104.

Waliński, Jacek. 2017. "Profilowanie struktury zdarzenia w przekładzie konstrukcji przyczynowo-skutkowej ruchu". In A. Stolarczyk-Gembiak & M. Woźnicka (eds.), *Zbliżenia 3: językoznawstwo – translatologia*, 177–187. Konin: PWSZ.

5. INFORMACJA O WYKAZYWANIU SIĘ ISTOTNĄ AKTYWNOŚCIĄ NAUKOWĄ ALBO ARTYSTYCZNĄ REALIZOWANĄ W WIĘCEJ NIŻ JEDNEJ UCZELNI, INSTYTUCJI NAUKOWEJ LUB INSTYTUCJI KULTURY, W SZCZEGÓLNOŚCI ZAGRANICZNEJ.

Od momentu uzyskania stopnia doktora (2010) zdobyłam cztery stypendia na staże badawcze w zagranicznych ośrodkach: dwukrotnie na Uniwersytecie w Cambridge (2010, 2021), a także

Autoreferat

na Uniwersytecie Immanuela Kanta w Kaliningradzie (2015) oraz na Uniwersytecie w Murcji (2022) w ramach projektu „Program Rozwojowy Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie”. Każdy wyjazd został sfinansowany w drodze konkursów, co potwierdza wysoką ocenę moich projektów i potencjału badawczego. Ponadto w 2022 roku przebywałam na Uniwersytecie w Jenie jako *visiting scholar*, prowadząc tam działalność naukową i dydaktyczną. Pobyt w tych ośrodkach pozwolił mi nawiązać współpracę z uznanymi naukowcami w dziedzinie badań kognitywnych, rozwinąć warsztat badawczy, zbudować międzynarodową sieć kontaktów. Stypendia stworzyły mi warunki do systematycznego i pogłębionego rozwoju naukowego.

Ponadto we wrześniu 2019 odbyłam tygodniową kwerendę w *The British Library*, w ramach której przede wszystkim zbierałam materiały i pracowałam nad artykułem “Imagery underlying metaphors: A cognitive study of a multimodal discourse of yoga classes” (opublikowanym w *Metaphor and Symbol*, 2021).

5.1 Uniwersytet w Cambridge (1-31 sierpnia 2010)

Podczas jednomiesięcznego stypendium w Cambridge miałam możliwość korzystania z zasobów bibliotecznych, co wykorzystałam do rozpoczęcia badań nad leksykalizacją ruchu. Inspiracją dla mnie był dorobek mojej ówczesnej mentorki Prof. Henriëtte Hendriks. Dzięki wizycie w Cambridge w 2010, zaprosiła mnie ona ponownie do współpracy, tym razem nad leksykalizacją ruchu powodowanego (pkt. 5.3 poniżej).

5.2 Uniwersytet Immanuela Kanta w Kaliningradzie, Rosja (wrzesień 2015-lipiec 2016)

W roku 2015 otrzymałam stypendium Erasmus Mundus. W trakcie dziesięciomiesięcznego stażu na Uniwersytecie Immanuela Kanta w Kaliningradzie pracowałam nad monografią *Path and Manner Saliency in Polish in Contrast with Russian. A Cognitive Linguistic Study* (2018). Pobyt umożliwił także dostęp do rosyjskojęzycznych respondentów. Miałam też możliwość uczestniczenia w intensywnych kursach języka rosyjskiego.

5.3 Uniwersytet w Cambridge, Wielka Brytania (październik 2021 - marzec 2022)

W trakcie pobytu na Uniwersytecie w Cambridge badałam sposoby leksykalizacji *ruchu powodowanego* jak również samoistnego w języku angielskim i polskim. W wyniku

Autoreferat

współpracy z Prof. Henriëtte Hendriks, przeprowadziłam najpierw badania, których celem było utworzenie korpusu danych językowych. Są to dane uzyskane od respondentów na podstawie dostarczonych przez Prof. Hendriks animacji przedstawiających ruch powodowany (Hoppy series) jak również materiałów prezentujących ruch samoistny. Dane te zostały okodowane w systemie CHATS i zdeponowane w repozytorium. W wyniku tej współpracy powstały trzy artykuły naukowe omówione w Sekcji 4.3.2.

5.4 Uniwersytet w Murcji, Hiszpania (01.09. 2022-30.11.2022)

Spędziłam trzy miesiące na Uniwersytecie w Murcji współpracując z dr Paulą Cifuentes-Férez. Badanie przeprowadzone w Hiszpanii pozwoliło mi zebrać dane hiszpańskie i skonstruować te dane z równoległymi danymi polskimi. Język hiszpański jest przykładem języka o ramie czasownikowej, a polski jest językiem ramie towarzyszącej. Dzięki temu pobytowi mogłam skonstruować języki należące do dwóch różnych kategorii typologicznych. W trakcie pobytu powstał artykuł “Lexicalization of path and manner in pushing and pulling events in Polish and Spanish” (Łozińska i Cifuentes-Férez 2025).

5.5 Uniwersytet w Jenie, pobyt jako *visiting scholar* na zaproszenie profesora Ruprechta von Waldenfelsa (08.11.2023-08.12.2023)

W trakcie pobytu na Uniwersytecie w Jenie przeprowadziłam kurs seminaryjny dla studentów kierunków humanistycznych. Zajęcia poświęcone były zagadnieniom metafory konceptualnej w ujęciu mono- i multimodalnym.

Podczas pobytu brałam również udział w regularnych spotkaniach naukowych pracowników instytutu. Na jednym z nich wygłosiłam referat dotyczący miejsca języka polskiego, a szerzej - języków słowiańskich - w typologii Talmy’ego. Wystąpienie to stało się punktem wyjścia do dalszych dyskusji na temat specyfiki słowiańskich systemów wyrażania ruchu na tle języków germańskich.

Ponadto współpracowałam z Prof. von Waldenfelsem nad problematyką wyrażania deiktyczności w językach germańskich i słowiańskich. W toku tej współpracy powstało kilka koncepcji badawczych, które mogą stanowić podstawę dalszych projektów. Jedna z nich dotyczy zaprojektowania badania sprawdzającego, czy użytkownicy języków germańskich i słowiańskich odmiennie kategoryzują deiktyczne relacje przestrzenne, to znaczy, czy

Autoreferat

postrzegają je jako bardziej lub mniej podobne ze względu na różnice w sposobach ich językowego wyrażania w językach rodzimych. Tego typu badanie pozwoliłoby połączyć analizy typologiczne z empirycznymi danymi psycholingwistycznymi i lepiej zrozumieć związek między strukturą języka a sposobami konceptualizacji przestrzeni.

6. INFORMACJA O OSIĄGNIĘCIACH DYDAKTYCZNYCH, ORGANIZACYJNYCH ORAZ POPULARYZUJĄCYCH NAUKĘ LUB SZTUKĘ.

6.1 Informacja o osiągnięciach dydaktycznych

Od początku mojej pracy zawodowej prowadzę zajęcia dydaktyczne na poziomie studiów licencjackich i magisterskich. W trakcie zatrudnienia w Kolegium Nauczycielskim w Szczytnie, a następnie na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim, wypromowałam ponad 100 prac licencjackich (w NKJO oraz na kierunkach Filologia angielska i Lingwistyka w biznesie UWM) oraz 16 prac magisterskich na kierunku Filologia angielska. Tematyka tych prac obejmowała w szczególności metodykę nauczania języka angielskiego, teorię metafory konceptualnej oraz leksykalizację zdarzeń ruchu, co świadczy o ścisłym związku mojej działalności dydaktycznej z obszarem mojej specjalizacji naukowej. Efektem współpracy ze studentami jest również wspólny artykuł ze studentką Barbarą Pietrewicz, pt. „Lexicalisation of vertical motion. A study of three satellite-framed languages”, opublikowany w czasopiśmie *Cognitive Studies* (czasopismo ujęte na ministerialnej liście czasopism punktowanych), co stanowi przykład realnego wdrażania studentów w praktykę badawczą.

Każdego roku recenzuję około dziesięciu prac dyplomowych z zakresu językoznawstwa kognitywnego przygotowywanych w Katedrze Języka Angielskiego.

Moja działalność dydaktyczna obejmuje również szeroki wachlarz kursów: seminaria licencjackie i magisterskie, zajęcia z gramatyki praktycznej, gramatyki kontrastywnej i semantyki, wykłady z metodologii badań językoznawczych, proseminarium oraz kursy specjalizacyjne, w tym wykład „Współczesne tendencje w językoznawstwie”. Pełnię funkcję koordynatorki kilku (5-8) kursów w każdym semestrze, m.in. z zakresu gramatyki kontrastywnej, metodologii badań językoznawczych, czytania tekstów naukowych czy współczesnych tendencji w językoznawstwie. Umożliwia mi to systematyczne łączenie dydaktyki z własnymi badaniami oraz wprowadzanie aktualnych osiągnięć naukowych do procesu kształcenia, co przekłada się na wysoki poziom merytoryczny oferowanych zajęć.

W trakcie wspomnianego już pobytu na Uniwersytecie w Jenie (pkt. 5.5) przeprowadziłam samodzielnie 30-godzinny kurs seminaryjny dla studentów kierunków

Autoreferat

humanistycznych, w ramach którego studenci przygotowywali prace zaliczeniowe prezentujące analizy metafor w wybranych językach słowiańskich. Zajęcia umożliwiły im praktyczne zastosowanie narzędzi językoznawstwa kognitywnego w analizie empirycznego materiału językowego, co stanowiło istotny element rozwoju ich kompetencji badawczych.

6.2 Informacja o osiągnięciach organizacyjnych i redakcyjnych

Moja działalność organizacyjna w okresie podoktorskim związana jest głównie z redakcją pisma Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego *Prace Językoznawcze*, gdzie zajmuję się między innymi korektą językową oraz pozyskiwaniem recenzentów artykułów napisanych w języku angielskim. W 2017 roku byłam redaktorem zeszytu 19/II. Ponadto regularnie uzupełniałam naukową bazę danych *Central and Eastern European Online Library* artykułami *Prac Językoznawczych*.

Do pozostałych obowiązków organizacyjnych należały następujące funkcje

- i. Koordynator kilku (5-8) przedmiotów semestralnie takich jak: gramatyka kontrastywna, metodologia badań językoznawczych, proseminarium, seminarium licencjackie.
- ii. Opiekun roku (2016-2019)
- iii. Członek komisji rekrutacyjnej (w 2011 i 2012)
- iv. 24–25.04.25 - udział w organizacji IX Ogólnopolskiej Konferencji „Między słowami – między światami”

6.3 Informacja o osiągnięciach popularyzujących naukę

Oprócz działalności naukowej i dydaktycznej regularnie uczestniczę w popularyzacji nauki pełniąc różnorakie funkcje.

2025.04.15 – członkini jury Turnieju Języka Angielskiego w Szczytnie

2025.04.03 – organizatorka stoiska podczas Dnia Otwartego UWM

2023.09.22 – uczestniczka w Salonie Maturzystów UWM

2020.09.24 – członkini komisji na Międzynarodowej Konferencji Kół Naukowych

2017.09.27 – organizatorka warsztatów „Moja racja jest mojsza” podczas Olsztyńskich Dni Nauki i Sztuki

2017.09.27 – autorka wystąpienia „Środki językowe w dyskursie politycznym” podczas Olsztyńskich Dni Nauki i Sztuki

Autoreferat

2017.09.27 – autorka wystąpienia „Metafory w reklamie” podczas Olsztyńskich Dni Nauki i Sztuki

2017.04.24 – autorka wystąpienia „Manipulacja i perswazja w polskim dyskursie politycznym” podczas Dni Humana (Dni Wydziału Humanistycznego)

2017.04.24 – autorka wystąpienia „ONR-y, Wszechpolaki, PiS-y. Liczba mnoga jako nośnik negatywnych emocji” podczas Dni Humana

2017.04.05 – autorka prezentacji „Nazwa własna i nienawistnicy internetowi” podczas Dnia Otwartego na UWM

2017.04.05 – autorka prezentacji „Satyra polityczna i jej środki językowe” podczas Dnia Otwartego na UWM

2017.04.05 – autorka prezentacji „Metafory językowe i pozajęzykowe” podczas Dnia Otwartego na UWM

2017.03.17 – aktywny udział w przygotowaniu Dnia Międzykulturowego III wraz ze studentami I roku

2015.04.15 – organizatorka warsztatów „Metafory uśpione i przebudzone” w ramach Dni Humana

2015.04.15 – organizatorka warsztatów „Jak obraża morfologia” w ramach Dni Humana

7.1 Wystąpienia na konferencjach

2023.11.22 wystąpienie na Uniwersytecie w Jenie, tytuł wystąpienia „The place of the Polish language in the Talmyan typology of languages”

2022.06.27 12th International Conference of the Spanish Cognitive Linguistics Association
Tytuł wystąpienia: “Body as a target domain in yoga discourse”

2020.10.29 5th International Conference Figurative Thought and Language, on-line
Tytuł wystąpienia: “Metaphor as a tool for conveying subjective bodily experience. A cognitive linguistic analysis of yoga discourse”

2019.09.24 The 6th Linguaging Diversity International Conference (LD2019)
Tytuł wystąpienia: “Societal power relations reflected in the intensity of Polish and Russian directives used in yoga discourse”;

2018.10.17 11th International Conference of the Spanish Cognitive Linguistics Association, Cordoba
Tytuł wystąpienia: “A cross-linguistic perspective on clausal yoga instructions in Polish and Russian”

2018.09.22 Cognitive Conference (PTJK), Poznań

Autoreferat

- Tytuł wystąpienia: “Form-function interface in yoga instructions in Polish and Russian”
- 2017.10.12 The Slavic Cognitive Linguistic Conference, St Petersburg
Tytuł wystąpienia: “Lexicalization of vertical relations in Polish and Russian”
- 2017.09.21 PTJK/PCLA Conference, Rzeszów
Tytuł wystąpienia: “The strength of Polish and Russian yoga instructions”
- 2016.11.17 Wartości i wartościowanie we współczesnej humanistyce: perspektywa filozoficzna, lingwistyczna, Olsztyn
Tytuł wystąpienia: “Axiology of Polish and Russian motion verbs”
- 2016.09.22 Konferencja PTJK, Olsztyn
Tytuł wystąpienia: “Aspect of Polish motion verbs with the prefix *po-*”;
- 2016.06.20 Seventh International Cognitive Conference in Russia, Kaliningrad
Tytuł wystąpienia: “Lexicalization of translational motion in Polish and Russian”
- 2015.12.04 Cognitive Linguistics in Wrocław, e-conference
Tytuł wystąpienia: „Motion expressed by the prefix *po-*. Cognitive approach”
- 2014.06.25 Lingwistyka dyskursu: na skrzyżowaniu idei i tradycji naukowych, Olsztyn,
Tytuł wystąpienia: “Motion events and children's sensitivity to animacy”
- 2014.05.16 Linguistic Snapshots: Language and Cognition 3, Sosnowiec. Tytuł wystąpienia: “Motywacja językowa jako czynnik ułatwiający uczenie się języka obcego”

7.2 Nagrody

W roku 2019 nagroda Rektora II stopnia za osiągnięcia naukowe

W roku 2022 nagroda Rektora II stopnia za osiągnięcia naukowe

W roku 2025 nagroda Rektora II stopnia za osiągnięcia naukowe